

Diritti linguistici, apprendimento delle lingue ed educazione per tutti.	Lingvaj rajtoj, lingvolernado kaj edukado por ĉiuj.
Simposio della conferenza internazionale dell'ilei 27 luglio 2006	Simposio de internacia Ilei- konferenco La 27an de julio 2006

Jean- Pierre Boulet

delegito de ILEI ĉe UNESCO

Lernado de esperanto kiel edukado al paco

Mi strebos klarigi al vi kiel lernado de esperanto estas en si mem edukado al paco. La vidpunkto estos c'efe lingvistika kaj psikologia sed ankaŭ pedagogia.

Iam mi pruntedonis dulingvan eldonon de la « Dia Komedio » al Profesorino pri itala lingvo kiu redonis g'in al mi dirante ke g'i ja estas bonega traduko vere spegulanta la ritmon de la originalo. « Sed kiel vi povis taksu la tradukon – vi ne konas esperanton ? Ekzemple kiel vi prononcis « g' ? » demandis mi kaj respondis s'i : « Laŭdire esperanto estas racia sintezo do, mi kaj miaj kolegoj, supozis ke « g » estas velaro kaj ke la supersigno indikas palataligon de la sono ». Tion vi ne diru instruante esperanton en ordinara kurso. Eble vi ec' ne diros ke la supersigno post « g » havas la saman funkcion kiel en la itala la « i » post « g » aŭ « c » (ekzemple « giardino », « ciao »). Sed vi rajtas diri ke post « s » kaj « c » g'i havas la saman funkcion kiel alia supersigno en la c'eh'a, « h » en la angla, « z » en la pola, subsigno en la turka. Tio montras unuecon en diverseco, universalecon malgraŭ la diferencoj, do la vojon al paco.

Prezentante esperanton oni povas emfazi la fakton ke g'i ne estas miksaĵo sed sintezo « genia sintezo de la grandaj kulturaj eŭropaj lingvoj » - laŭ lingvisto A.Meillet, profesoro c'e Collège de France) : prenante la g'ermanan radikon « garden' » kaj aldonante supersignon kaj literon « o » oni obtenas vorton kiu prononciĝas iel latinide. Atentigi pri la efektoj de misuzoj de vortoj (« miksaĵo » anstataŭ « sintezo ») estas grave por edukado al paco.

Krom en rekta edukado oni c'iam povas klarigi kial Zamenhof aŭ alia grava esperantisto proponis radikon : c'e la junaj komencantoj oni evitigos erarojn, c'e plurlingvaj lernantoj oni ebligas al ili tre rapide progresi. Se estas senutile diri, ke ripeto de radiko estas hebraismo, utilas klarigi, ke oni parolas pri « pordo » c'ar alian ofte uzatan radikon oni havas en « porti » . (Vi devos decidi c'u samtempe vi

parolos aù ne pri la malplej uzata esprimo (por la plimulto) por kiu Zamenhof elektis la radikon « haven' » kiun oni retrovas en pluraj lingvoj (ekzemple la kimra) kelkfoje kun etaj modifoj (« hafen » en la germana, franclingve « havre », « havn » aù « hamn » en aliaj lingvoj) laù « Bensonna Universala esperanto metodo »).

Racieco klarigas ambaù pri la elektoj de la esperantaj radikoj kaj pri s'ajne strangaj misformoj de kelkaj radikoj – ekzemple « cigaredo » c'ar « cigareto » estas malgranda « cigaro ».

Esperanto estas sufic'e ric'a lingvo - tiel instruante g'in oni povus instrui konceptojn kiuj ne ekzistas simplaforme en la lingvo de la lernantoj. Mi j'us donis ekzemplon : « tiel ». En la franca, la angla k.t.p. oni bezonus plurajn vortojn por esprimi tiun « tiel ». Se ekzistas vorto por « ambaù » en la angla, la germana, la itala, tio tute ne ekzistas en la franca same kiel ne ekzistas en tiu lingvo ekvivalento de « si » kaj en mia lingvo tute ne eblas distingi inter :

« Li venis kun Paùlo kaj sia amiko » (la amiko de Li) kaj

« Li venis kun Paùlo kaj lia amiko » (la amiko de Paùlo)

Ofte esperanto havas apartajn radikojn kiam multaj aliaj lingvoj havas nur unu. Oni povus doni tiom da ekzemploj, ke mi devigis min nur mencii 3 :

1 : « supersigno » / « akcento » / « akc'ento »,

2 : « vetero » / « tempo » / « tenso »

3 : « drinki » / « trinki »

Reciproke oni povas havi la impreson ke al esperanto mankas vortoj. Ofte min g'enis la fakto ke en esperanto oni « tondas » lanon, harojn aù herbojn kaj ke konsekvence « tondiloj » povas esti tute malsimilaj objektoj : lantondilo, papertondilo, hartondilo, herbotondilo. Same iom s'okis min la konfuzo (same kiel en la angla aù en la itala) inter tiuj riveroj kiuj eniras la maron (franclingve « fleuves ») kaj tiuj kiuj eniras aliajn riverojn (franclingve : « rivières »). Fakte tio estas bona ekzemplo de lingvocentrismo. Kelkfoje jam de pluraj generacioj, esperanto estas hejmlingvo de sufic'e multnombraj familioj , se estus universala bezono por iu ajn radiko la lingvo naskus g'in : la itala haristo kiu en Parizo c'iam alparolis sian klientaron en esperanto uzis du neologismojn – nur unu, « krokodilo », eniris la lingvon – kial ? tutsimple c'ar okaze de esperanto-kunveno persono kiu uzas alian lingvon perdas okazon praktiki esperanton kaj estas nek afabla nek g'entila se la aliaj preferas esperanton. La movado bezonis tiun esprimon, la lingvo akceptis g'in - la alian esprimon oni ne bezonis, la lingvo g'in forgesis.

Konsciig'i ke ekzistas konceptoj eskter sia lingvo kaj ke konceptoj de la propra lingvo tute ne ekzistas en alia lingvo ja en si mem estas edukado je relativeco kaj espereble toleremo.

Estas ankaù bone konsciig'i ke vortoj uzitaj en iu lingvo povas havi absolute malsaman signifon por aùdantoj kiuj parolas malsaman lingvon : « petita peril' »

por franco povus signifi « malgranda dang'ero » kaj « mi konas » : « duonstultulino ».

Paco nepre bezonas kompromisojn kaj esperanto estas lingvo de kompromisoj : inter artefariteco (la korelativoj) kaj natureco (por tiuj radikoj kiuj ne modifig'as kiel indikite), inter eùropeco kaj universaleco, inter libera evoluo kaj ne-tus'eblo fundamento, inter fonetika alfabeto kaj la ebleco c'u forlasi la supersignojn, c'u anstataù ilin per « h » (aù « x », aù « ' »).

Aliajn kvalitojn havas esperanto kiuj utilas en edukado al paco sed ni ne c'iam plene uzas ilin. Ekzemple oni povas sed ne c'iam emfazi la fakton, ke « mi/amas/vin » povas naski 3! frazojn , tio estas 6 frazoj. Se oni imitas Zamenhof (« g'i la homan tiras familion ») « mi/belan/ fraùlinon/amas » povas naski 4! t.e. 24 frazoj !

Pere de « mal » oni povas krei nekredeblan kvanton da vortoj. Mi nun pensas pri tiuj homoj kiuj junag'e lernas esperanton kaj pro profesio, edz(in)o, infanoj , instalig'o en novan domon tute forlasas esperanton kaj malkabeig'as kiam ili emeritig'as t.e. faras la malon de tio kion ili aù Kabe antaùe faris.Mi faras al mi la demandon : c'u oni povas tiel uzi prefiksojn en indoeùropaj lingvoj ? C'u mi povus diri « sgiovane » aù « snuovo » por signifi « maljunan » aù « malnovan » en la itala ? uzante literon kiu en tiu lingvo ofte funkcias kiel prefikso kun signifo de « mal » ?

En Italio laù la politika partio la sampartianojn oni nomas « amiko » aù « kompano » aù « kamarado » sed karaj samkonferencanoj kaj samsimpozianoj se vi estas samideanoj kiuj legis Piron aù samlingvanoj de c'inoj, vi bone scias, ke en esperanto same kiel en la c'ina la kvanto de tiaj kunmetaj'oj estas senlima.

Mi ne volas simple proponi mensan gimnastikon : oni ne devas forgesi ke « ideologioj penetras g'is la konscienco tra la vortaro kaj la strukturoj de la lingvo » kiel jam la « Granda Enciklopedio » de Diderot & d'Alembert montris.

Mi estas tre kontenta ke en esperanto sed nek en la angla,nek en la franca aù en la itala oni havas 2 apartajn radikojn « nobl' » kaj « nobel' ». Por mi diri en la angla : « I kicked the door open » aù en la franca : « J'ai ouvert la porte d'un coup de pied. » estas plene kontraùaj pensmanieroj : la angla estas unue priskribanta la agon kaj nur poste konsideras la rezulton, la franca estas unue rezulta kaj nur poste priskribas la agon. C'i-tie estas nek la loko nek la tempo por debati por scii c'u iu pensmaniero superas la alian. Mi jam prelegis pri « Denunco de ne-perfekta lingvo » en Sociala forumo kaj tiu « dang'era lingvo » ne estis esperanto, c'ar en esperanto mi nombris 72 eblecojn por respeguli la anglo-usonan pragmatismen de la unua frazo kaj la francan pensmanieron de la dua.

Instruado de esperanto kiu plene uzas la flekseblecon de tiu lingvo por pensigi la lernantojn diversmaniere estas konsekvence bonega ilo de porpaca edukado. Ni j'us vidis ke la lingvo esperanto en si mem havas propran kulturon kies c'efaj trajtoj estas : ric'eco, fleksebleco, universaleco, logiko kaj neùtraleco Ties efikojn

cele al edukado al paco oni povas pliintensigi se oni reliefigas ilin. Same oni povas c'u instrui la lingvon kaj nur la lingvon c'u konsideri g'in kiel kultura perilo. En tiu lasta kazo rilate esperanton oni povas c'u instrui la propran kulturon de esperanto c'u universalan kulturon c'u ambaù.

Oni ne devas forgesi ke la « Dia Komedio » estas nur unu el la multaj c'efverkoj de la monda literaturo majstre tradukitaj en esperanto. Kiam on lernas fremdan lingvon g'enerale oni lernas pri unu lando- eventuale iomete pli - kaj ties literaturon, lernante esperanton oni povas lerni pri multaj landoj. Se vi ankoraù ne legis ilin mi rekomendas al vi « Pas'oj al plena posedo » , « Tutmonda Sonoro » à « Vojaĝ'o al esperanto-lando » sed ni ne forgesu pri

nia gazetaro: revuoj kiel « Monato » à « La Kancerkliniko » enhavas vidpunktojn de homoj kies landoj kaj gepatraj lingvoj estas rimarkinde diversaj. Pere de lingvo kies fleksebleco povas respeguli diversajn pensmanierojn, la legado de la artikoloj de la diversaj verkintoj log'antaj en tre diversaj partoj de la mondo estas vera edukado al paco kiun povas facile suplementi korespondado (pere de la reto paralele kun inters'ang'o de leteroj kaj dokumentoj) kun homoj el c'iu mondpartoj.

La plej gravajn proprecojn de esperanto ni laste pritraktas :

Se mi parolas fremdan lingvon kun unu el ties denaskaj parolantoj ne nur mi devas uzi gravan mensan energion kompare kun tiu parolanto sed li/s'i c'iam povas senti, pensi à diri ke li /s'i lingve superas min. Tio ne eblas kun esperanto : la denaskaj esperantistoj (cetere malplimulto) kutimas àudi komencantojn kaj ne multe zorgas pri eraroj, la plimulto de esperantistoj plie scias ke ili mem povas erari. Antaù c'io en esperanto ne tiom gravas la parolkutimoj ec' de la plej rimarkindaj aùtoroj sed logikeco en la aplikado de la reguloj de la lingvo.

Fremdan lingvon sed ne esperanton oni lernas pro socia premo en la lernejo same kiel ekstere de la lernejo. Nur studentoj en Universitatoj povas havi liberan elekton se ili preteratentas la kariereblecojn de siaj studataj fakoj. Esperanton oni ne lernas por gajni monon à plibonigi sian pozicion en la vivo. Oni lernas g'in por libere komuniki kun homoj el c'iu nacioj. Kiam ne nur mi sed ankaù mia kunparolanto libere elektis lerni kaj praktiki esperanton tio signifas ke ni ambaù faris pas'on por renkonti unu la alian, tio estas pa'so survoje al paco. Antaùjug'oj, tradicioj, pigreco, egoismoj, ekonomiaj interesoj, kabeig'o de samideanoj jen la obstakloj kiujn devas fronti « pacaj batalantoj » (citaj'o de LL Zamenhof en la « Espero »). Lernado de esperanto en si mem estas edukado al paco, celpaca instruado de esperanto pliintensigas la efikon de tiu edukado – c'u tio signifas ke per tia edukado oni aùtomite atingos « la celon en gloro* » ? C'u ni rajtas kanti kun Raymond Schwartz :

« C'iu homo vidas tuj

Ke l'plej bela familio

Troviĝ'as c'e ni en Esperantuj' » ?

Fama esperantisto, laù Claude Gacond, trovis taùgan respondon al fama kontraùulo nur post 40 jaroj Ankaù mi bezonus tempon por respondi mian propran demandon sed mi certas ke per disvastigo de esperanto pere de trafaj metodoj oni tutcerte konsiderinde pligrandigos la s'ancojn de daùra tutmonda paco :

« Ni semas kaj semas, neniam lacig'as »

« Ec' guto malgranda, konstante frapante,
Traboras la monton granitan *»

* LL Zamenhof « La Vojo »